

УДК 334.012.64:621

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ МАЛИХ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Манакова О.В., аспірант (ХНУРЕ)

У статті проаналізовано специфіку діяльності малих підприємств у машинобудуванні, визначено основні складові їх конкурентного потенціалу, а також запропоновано методичний підхід щодо оцінки всіх його складових.

Ключові слова: потенціал, оцінка, мале машинобудівне підприємство, критерії оцінки.

Постановка проблеми. Особливості розвитку вітчизняних малих підприємств машинобудування зумовлюють гостру необхідність проведення діагностики їх потенціалу. В сучасних ринкових умовах дуже важливо для кожного суб'єкта господарювання зміцнювати свій конкурентний потенціал, адже рівень конкуренції, особливо серед малих машинобудівних підприємств, є дуже високим. Для виживання на ринку малим підприємствам-товаровиробникам треба приділяти пильну увагу оцінці потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато наукових праць відомих вітчизняних і зарубіжних фахівців присвятили свої роботи питанням визначення та оцінки потенціалу підприємства та основних його складових. У своїй роботі науковець Н. Р. Кільчівська [1] визначає показник конкурентоспроможного потенціалу підприємства виходячи з наукового трактування економічної стійкості. Ця оцінка виробляється в трьох напрямках: аналіз конкурентоспроможності; аналіз фінансової стійкості; оцінка економічного потенціалу. Автори робіт [2, с.8; 3, с. 106-130, 4, с.53] припускають у структурі виробничого потенціалу промислової організації виділяти інноваційний, кадровий, виробничо-технологічний, фінансово-економічний, інформаційний, матеріально-технічний й організаційно-управлінський потенціали. Співавтори роботи Перерва П.Г. та Побережна Н.М. основними складовими виробничого потенціалу промислового підприємства визначили й обґрунтували наступне: трудова, інформаційна, матеріально-технічна, науково-технічна, виробничо-технологічна [5, с. 166]. У даній роботі також приведено показники, що характеризують окремі складові виробничого потенціалу промислового виробництва. У роботі [6, с.101-105] запропоновано методику оцінки трудового потенціалу підприємства. Науковець Н. Котелевська запропонувала експрес-метод діагностики виробничого потенціалу підприємства, який включає оцінку трьох видів ресурсів:

основних фондів, оборотних фондів та трудових ресурсів [7].

Невирішена частина загальної проблеми. В проаналізованій літературі безумовно багато уваги приділялося визначенню потенціалу підприємства, його основним складовим та класифікації показників, що його оцінюють, але не розроблено методичних підходів щодо оцінки потенціалу малих підприємств машинобудування.

Мета статті. Проаналізувати специфіку діяльності малих підприємств у машинобудуванні, визначити основні складові їх конкурентного потенціалу, а також запропонувати методичний підхід щодо оцінки всіх його складових.

Основна частина. Оцінка рівня конкурентного потенціалу підприємства є попереднім етапом формування функціональної та конкурентної стратегії. Тому в ринковій економіці кожне підприємство вирішує завдання оцінки рівня його конкурентного потенціалу, що має зараз найважливіше значення для всієї системи управління підприємством.

З огляду на специфіку діяльності малих машинобудівних підприємств, визначимо їх конкурентний потенціал як сукупність основних засобів виробництва, фінансово-майнових ресурсів, а також трудових ресурсів.

В результаті дослідження діяльності малих підприємств у машинобудуванні та визначення особливостей їх функціонування було визначено основні складові конкурентного потенціалу малого машинобудівного підприємства (рис. 1).

У результаті опитування керівництва малих машинобудівних підприємств, одними із найважливіших ресурсів для них є трудові ресурси, адже саме рівень підготовки і професіоналізму працівників забезпечує раціональне використання всієї решти видів ресурсів. Найголовніші питання, які турбують керівництво малих машинобудівних підприємств в ході управління трудовими ресурсами є:

- рівень плинності кадрів;
- рівень професійної підготовки працівників;

– ріст продуктивності на одного робочого у звітному періоді в порівнянні з попереднім.

Тому, дуже важливо оцінити саме ці показники з метою прийняття подальших управлінських рішень стосовно підвищення рівня трудових ресурсів.

Згідно з рекомендаціями, які представлено у роботі [7], критерії ранжирування показників оцінки трудових ресурсів представлено в табл. 1.

Рисунок 1 - Структура потенціалу малого машинобудівного підприємства

Таблиця 1.

Критерії ранжирування показників, які аналізуються

Позначення показника	Назва показника	Оцінка показника		
		10 балів	6 балів	2 бали
P_1	рівень плинності кадрів	≥ 1	0,5 – 1,0	$\leq 0,5$
P_2	професійний рівень працівників	повністю відповідає вимогам	необхідне додаткове навчання, відновлення	вимогам не відповідає, необхідна заміна
P_3	ріст продуктивності одного робочого у звітному періоді в порівнянні з попереднім	≥ 10	0 – 10	≤ 0

Відношення коефіцієнту обороту по прийому робітників до коефіцієнту обороту по звільненню працівників за допомогою наступних розрахунків:

$$P_1 = \frac{K_{об по прийому}}{K_{об по звільн.}}, \quad (1)$$

де $K_{об по прийому}$ – коефіцієнт обороту по прийому працівників;

$K_{об по звільн.}$ – коефіцієнт обороту по звільненню працівників.

В свою чергу коефіцієнт обороту по прийому працівників розраховується за формулою:

$$K_{об по прийому} = \frac{Ч_{пр.}}{Ч_{сер.}}, \quad (2)$$

де $Ч_{пр.}$ – чисельність прийнятих за звітний період, чол.;

$Ч_{сер.}$ – середньорічна чисельність робітників чол.

Середньорічна чисельність робітників дорівнює:

$$Ч_{сер.} = \frac{Ч_{н.п} + Ч_{к.п}}{2}, \quad (3)$$

де $Ч_{н.п}$ – чисельність робітників на початок періоду, чол.;

$Ч_{к.п}$ – чисельність робітників на кінець періоду, чол.

Коефіцієнт обороту по звільненню працівників розраховується за формулою:

$$K_{об по звільн.} = \frac{Ч_{звільн.}}{Ч_{сер.}}, \quad (4)$$

де $Ч_{звільн.}$ – чисельність звільнених за звітний період, чол.;

$Ч_{сер.}$ – середньорічна чисельність робітників, чол.

Показник, який оцінює професійний рівень робітників ($П_2$) визначається експертним шляхом.

Показник росту продуктивності одного робочого у звітному періоді в порівнянні з попереднім розраховується наступним чином:

$$П_3 = \frac{П_{зв.}}{П_{попер.}} \times 100\%, \quad (5)$$

де $П_3$ – ріст продуктивності одного робочого у звітному періоді в порівнянні з попереднім, тис. грн. / чол.;

$П_{зв.}$ – продуктивність одного робочого у звітному періоді, тис. грн. / чол.;

$П_{попер.}$ – продуктивність одного робочого у попередньому періоді, тис. грн. / чол.

В свою чергу, продуктивність одного робочого у звітному періоді розраховується за формулою:

$$П_{зв.} = \frac{ВР_{зв.}}{Ч_{сер.}}, \quad (6)$$

де $ВР_{зв.}$ – виручка від реалізації за звітний період, тис. грн.;

$Ч_{сер.}$ – середньорічна чисельність робітників, чол.

Продуктивність одного робочого у попередньому періоді розраховується за формулою:

$$П_{попер.} = \frac{ВР_{попер.}}{Ч_{сер.}}, \quad (7)$$

де $ВР_{попер.}$ – виручка від реалізації за попередній період, тис. грн.;

$Ч_{сер.}$ – середньорічна чисельність робітників, чол.

Після розрахунку значень всіх показників, доцільно розрахувати їх сумарну оцінку.

Сумарна оцінка по даній групі показників ранжується виходячи з рекомендацій, які приведено у роботі [7] і виглядає наступним чином:

А – 22-30 балів – підприємство знаходиться у стані рівноваги показників;

В – 14-22 бали – підприємство успішно функціонує, проблеми вирішуються;

С – 6-14 балів – мають місце проблеми по більшості показників.

Наступною важливою складовою потенціалу малого машинобудівного підприємства є фінансово-майнові ресурси. В результаті проведення їхньої оцінки можна отримати інформацію про його реальне фінансове становище, платоспроможність та прибутковість.

Виходячи з особливостей функціонування малих підприємств оцінка фінансового становища необхідна:

- інвесторам, яким необхідно ухвалити рішення щодо формування інвестиційного портфеля;

- кредиторам, які повинні бути впевнені, що їм заплатять;

- керівникам, які хочуть реально оцінювати діяльність і фінансовий стан свого підприємства для подальшої розробки стратегії стійкого розвитку.

Оцінку фінансово-майнових ресурсів малого підприємства у машинобудуванні пропонується проводити за допомогою розрахунків трьох груп показників, які характеризують стійкість фінансового стану малого підприємства, ефективність використання його засобів та платоспроможність.

Як показали проведені дослідження, господарська діяльність малих машинобудівних підприємств та їх розвиток здійснюються, як правило, за рахунок самофінансування, а при недостатності власних фінансових ресурсів - за рахунок позикових засобів. Отже, оцінка фінансової стійкості малого підприємства є дуже важливою задачею. З огляду на специфіку діяльності малих підприємств, оцінку фінансової стійкості пропонується проводити за допомогою розрахунку коефіцієнту автономії та рівня забезпечення заборгованості власним капіталом.

Дуже важливим для стійкого функціонування малого підприємства є ефективність використання його засобів. Тому для оцінки ефективності використання засобів пропонується розрахувати значення наступних показників: ефективності використання сукупних активів (оборотності активів), рентабельності реалізованої продукції, здатності до самофінансування.

Для загальної оцінки платоспроможності малого машинобудівного підприємства пропонується розрахувати коефіцієнт поточної ліквідності, який показує, в якій мірі поточні активи покривають короткострокові зобов'язання.

Для проведення оцінки фінансових ресурсів малого підприємства у машинобудуванні доцільним є визначення наступних груп показників, які представлено у табл.2.

Таблиця 2.

Показники оцінки фінансово-майнових ресурсів малого машинобудівного підприємства

Визначення показника	Назва показника	Формула для розрахунку	Оптимальне значення
Показники фінансової стійкості			
K_1	Коефіцієнт автономії	$\frac{BK}{A}$	$\geq 0,50$
K_2	Рівень забезпечення заборгованості власним капіталом	$\frac{BK}{KЗ}$	1,0
Показники ефективності використання засобів			
K_3	Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{BP}{A}$	$\leq 0,47$
K_4	Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції	$\frac{\Pi}{BP}$	15,0%
K_5	Коефіцієнт здатності до самофінансування	$\frac{ЧП}{\Pi}$	$\rightarrow \max$
Показник платоспроможності			
K_6	Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{A_{\text{поточні}}}{\text{КорЗ}}$	2,0

Наступним кроком в оцінці потенціалу є діагностика стану оборотних фондів, адже в сучасних умовах керівництву малих підприємств дуже важливо приділяти пильну увагу витратам, які пов'язані з виробництвом продукції, формуванню ціни на продукцію, змінам споживчого попиту з метою збереження стійких позицій на ринку та отримання прибутку від своєї господарської діяльності. Оцінку оборотних

фондів пропонується проводити за допомогою розрахунку наступних показників:

- частка змінних витрат у собівартості продукції;
- еластичність цін на сировину та матеріали відповідно до ціни на продукцію;
- матеріаловіддача.

Критерії ранжирування показників представлено у табл.3.

Таблиця 3.

Критерії ранжирування показників, що аналізуються

Позначення показника	Назва показника	Оцінка показника		
		10 балів	6 балів	2 бали
$ЗB_{c/v}$	частка змінних витрат у собівартості продукції	$\geq 80\%$	50 – 80%	$\leq 5\%$
E	еластичність цін на сировину та матеріали відповідно до ціни на продукцію	≤ 1	0,5 – 1,0	≥ 1
M	матеріаловіддача	$\geq 1,5$	1 – 1,5	≤ 1

Частка змінних витрат у собівартості продукції розраховується наступним чином:

$$ЗB_{c/v} = \frac{B_{\text{змінні}}}{BC} \times 100\%, \quad (8)$$

де $ЗB_{c/v}$ – частка змінних витрат у собівартості продукції, тис. грн. ;

$B_{\text{змінні}}$ – змінні витрати у складі собівартості, тис. грн. ;

BC – виробнича собівартість продукції, тис. грн.

Еластичність цін на сировину та матеріали відносно до ціни на продукцію підприємства доцільно розраховувати за формулою:

$$E = \frac{MB}{BC}, \quad (9)$$

де E – еластичність ціна на сировину та матеріали;

MB – матеріальні витрати у складі собівартості;

BC – виробнича собівартість продукції.

Показник матеріаловіддачі показує виручку від реалізації продукції на 1 грн. використаних матеріальних ресурсів і розраховується наступним чином:

$$M = \frac{BP}{MB}, \quad (10)$$

де M - коефіцієнт матеріаловіддачі;

BP - виручка від реалізації;

MB – матеріальні витрати у складі собівартості.

Після розрахунку значень всіх показників, які характеризують стан оборотних фондів, доцільно розрахувати їх сумарну оцінку.

Сумарна оцінка по даній групі показників ранжується так само, як і для показників, які оцінюють трудовий потенціал підприємства.

Висновки. Таким чином, у статті визначено основні складові потенціалу малих машинобудівних підприємств, представлено показники, які характеризують кожен із складових, а також розроблено методичні рекомендації щодо оцінки потенціалу малих машинобудівних підприємств з урахуванням специфіки їхньої господарської діяльності.

Анотація. В статтю проаналізована специфіка діяльності малих підприємств в машиностроєнні, визначені основні складові їх конкурентного потенціалу, а також запропоновано методичний підхід до їх оцінки.

Ключеві слова: потенціал, оцінка, мале машиностроєнне підприємство, критерії оцінки.

Summary. This article has examined specificity of small machine-building activity, determined main components of their competitive potential and also offered the methodical approach of its valuation.

Keywords: potential, valuation, small machine-building enterprise, criteria of valuation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кельчевская Н. В. Управление экономической устойчивостью // Маркетинг в России и за рубежом. – 2002. – №4(23)
2. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов. – М.: Экономика, 1989. – 240 с.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. Монография. – Луганск: Изд-во Восточно-украинского национального университета имени Владимира Даля, 2000. – 315 с.
4. Максимов Ю., Митяков С., Митякова О. Методика оценки инновационного потенциала учебно-научно-инновационного комплекса многопрофильного технического университета // Инновации. – № 2 (69). – 2004. – С. 51-55
5. Перерва П.Г., Побережна Н.М. Дослідження складових виробничого потенціалу підприємств та організацій // Вісник національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут”, Збірник наукових праць. Тематичний випуск: „Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ „ХПІ”. – 2008. – № 1. – С. 162-170.
6. Новикова М.Н., Гольдфарб А.Г. Методика оценки трудового потенциала предприятия // Экономика развития. – Харьков: «ИНЖЭК». – 2004. – № 4 (32). – С. 101-105.
7. Котелевская, Н. Экономическая диагностика предприятия: просто о сложном: Энциклопедия бухгалтера и экономиста. [Текст] / Н. Котелевская. – Х.: ООО Центр «Консульт», Том 10 (160), 2007. – 160 с.

*Рецензент д.е.н., професор ХНУРЕ Соколова Л.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*